

een voor den grond werpen, de hartstocht in schandelijke aantasting tot zelfs in het publiek. En juist daarom mag niet voorbij gezien, hoe de edeler omgangsvorm de persoonlijke veiligheid verhoogt, de handtastelijkheid bezweert, het rechtsgevoel ontwikkelt en het zedelijk besef wekt. Het uit den weg treden voor een ouder persoon, of een persoon in hoogere positie, verdiept uw eigen persoonlijk en anderer recht, het leidt tot een eeren van de vrouw in hoofdsche vormen, verfijnt het omgangsleven tusschen sexe en sexe, en biedt in de verhooging van eigen eergevoel een waarborg tegen wat laag is en gemeen. Ook al kan dus niet ontkend, dat de schade door deze vormen aan de oprechtheid toegebracht in velerlei opzicht te betreuren valt, de winste, die er tegenover staat, wordt door die schade allerminst te niet gedaan en vergelijking van land met land bewijst voldingend, dat ruwer vorm even beslist het nationaal karakter bederft als edeler vorm dit vaak zedelijk sterkt. Vergelijk slechts België met het negerleven in den Congo-staat, het leven in Engeland met dat onder de Zulu's in Zuid-Afrika. Er spreekt in fijner omgangsvorm een meer gerijpte menschenlijke existentie, en juist aan die rijping hangt het allengs innemen van hooger standpunt. Van zelf zou dit nog klaarder in het licht treden, zoo ook hier niet aldoor weer de nawerking van onzen val insloop. Dan toch zou èn zede èn gewoontevorm wel evenzoo gevarieerd zijn als thans, maar in zuiver lot steeds uit den wortel van het gemeenschappelijke in onze menschenlijke natuur opkomen, en evenzoo het goede in de omgangsvormen voor vervalsching door schijn gevrijwaard zijn. Maar al is het ook onder velerlei gebrek en velerlei uitlokking van zonde, de Gemeene Gratie werkte ook hier bederfkeerend, en heeft ons in den loop der historie met een steeds edeler zich ontplooiende cultuur verrijkt.

§ 9. *Rechtsopenbaring.*

Is alzoo scherpelijk te onderscheiden tusschen de ontvankelijkheid voor de rechtsidee, en den inhoud van het recht; staan recht en zedelijkheid derwijs tegenover elkander, dat het recht is de ons opgelegden wil ter regeling van de verhoudingen, waarin we tot God en het creatuur staan, terwijl zedelijkheid is de uiting van onzen eigen